

AMINTIRI TIMISORENE

„Jiddische Mamme“

Julia H. Kakucs

Constatasem inca din frageda copilarie ca fiecare familie poseda un general. La noi, bunica era aceea care tinea franele in mana. Corpolenta si plina de energie se misca cu o usurinta uimitoare. In ochi ii lucea acea scanteie zglobie a copiilor pusi pe pozne. Stia mereu totul despre vecinii ei. Miss Marple ar fi putut invata de la ea.

Piata - cumpararea gastelor - erau campul ei imbatabil de activitate. Isi oferea cu mare darnicie ajutorul vecinilor care o rugau sa le arate cum se alege o gasca cu ficatul mare. Avand competenta unui internist, reusea sa cumpere gaste cu un ficat cantarind peste 1kg.

Astazi se interzice in multe tinuturi indopatul gastelor, dar pe vremea aceea ficatul era in multe tari europene nespus de cautat. Daca bunica gasea o gasca cu ficat mare, primea pentru el o suma substantiala de la Schachterul din curtea sinagogii din Josefin. Cu aceasta suma cumpara a doua gasca, reusind astfel sa-si sature familia numeroasa. Bunicul primea intotdeauna bucatile cele mai alese. Una din zicalele ei preferate era: "Hraneste bestia!", zicala ce nu se potriveau de loc cu blandetea bunicului meu. Cred acum insa, ca vorbele ei imi erau adresate mie in intentia de a ma pregati pentru viata. In asteptarea orelor tarzii pregatea o farfurie cu bunatati pe care acoperind-o cu grija, o pune in frigider. Ottati era in fiecare noapte flamand. O viata intreaga m-am intrebat cum de ramasese asa de subtirel in ciuda bucatariei kosher in care se gatea numai cu untura de gasca. Uneori inoptam la ei. Bunicul sosea seara in tacere de la sinagoga. Ma privea cu acea privire blajina a ochilor sai verzui care-mi era asa de draga, imi zambea si dupa ce se spala linistit si pe indelete pe maini, ma ruga sa-i povestesc. Despre mine, despre ceea ce facusem in acea zi atat de marunta pentru lumea cea mare. Era polul unei multumiri adanci in acea incapere.

Bunica pune in graba masa si aducea din bucatarie mancarurile ei aromate. Pana si teiteii erau facuti de ea. Totul imi parea ademenitor. In bucatarie vasele "de lapte" erau tinute separat de cele in care se pregatea carnea. Sambata nu se gatea. Pe cuptor fierbea incet castronul cu fasole si carne de vitel, acel sholet de sarbatoare, care la Omami primea o crusta usoara cu un gust usor sarat si aromat de foi de dafin. Bunicii mei erau insa capabili de a gasi o cale de mijloc pentru a-si trai viata religioasa. Bunica isi purta cu mandrie parul bogat, in timp ce bunicul renuntase si el la carliontii laterali caracteristici coreligionarilor ortodocsi. Acceptau amandoi fara un cuvânt de mustrare si modul modern de viata al copiilor si nepotilor lor... Fiecare dintre cei cinci copii isi urmasa chemarea pe drumul ales, unii indepartandu-se de locurile natale. La fel si noi...

Fotografia nr.1

Fotografia nr. 2

In dimineata plecarii noastre definitive din Timisoara, in acea vara a anului 1985, fusesem imbratisata de Omami – Fotografia nr.2

Omami – Fotografia nr.1 era doar o feerie, care in timpul copilariei mele ma invaluisse asemeni unui nor usor.

Ma tinuse un timp ceva mai indelungat stransa de pieptul ei imbiator, impozant, cald si moale si-mi dorise “Mazel Tov”. Nu a plans... Privind astazi faptele cu claritatea castigata prin indepartarea de aceste momente, atat in timp cat si in spatiu, trebuie sa recunosc ca nu eram noi primii care o lasam in urma noastra in acest oras de pe Bega. Pana in aceasta luna iulie de care povestesc, se despartise deja in ordine cronologica de primul ei baiat, care se dusesese la Bucuresti, de al treilea copil, care isi alesese drumul lung spre Ierusalim si de bunicul meu, care se odihnea in cimitirul evreiesc din oras. In Timisoara ramasera din cei cinci copii, doar matusa mea si mezinul familiei. Bunica stia ca nu avea rost sa planga. Toti aveau membri de familie ce emigrasera, se mutasera, murisera... Cautarea unei vietii duse in libertate, incercarea de a-ti determina singur drumul, ducea inevitabil la destramarea familiilor sau a perechilor de indragostiti...

Omami a condus o viata intreaga asemeni unui capitan aceasta corabie greu de manevrat a unei mari familii. In timpul in care belsugul o rasfatase isi savurase viata. A lucrat insa investindu-si toata energia si puterea in timpurile aspre in care speranta ameninta sa se prabuseasca.

Baiatul ei cel mare nu emigrase... Dupa ce metamorfoza sa se terminase, devenind din baietasul pistruiat cu parul rosu, un tanar brunet cu ochi albastri stralucitori, ascunsi sub niste gene intunecate, incanta publicul iubitor de opera cu vocea sa de tenor. Cautand mereu posibilitati noi, se hotarase sa ramana in corul operei din Bucuresti, casatorindu-se acolo cu o femeie ce trebuise o viata intrega sa concureze din greu si fara succes cu soacra ei.

In acesti ani incepuse bunica mea sa semene tot mai mult cu Golda Meir. Din acel corp mandru de fata tanara, pastrat viitorului datorita fotografiei facute scurt timp dupa primul razboi mondial in atelierul "Amerling" din Viena, nu mai ramasese mult.

Il intalnise la o varsta deosebit de frageda pe bunicul meu. El sosise in timpul primului razboi mondial din Viena la Timisoara. Lasandu-si calul legat de un copac in padure, se insurase cu frumoasa Carolina ramanand in aceste tinuturi. Sase nasteri si o viata, in marea ei majoritate aspra, si-au lasat amprenta asupra ei. Deseori, ajungand la o varsta inaintata, se uita in oglinda cu ochi critici si spunea suspinand usor: "Ce urata sunt! Les Misérables!"

Eu o vedeam inasa altfel. Mie imi placeau ochii ei castanii, parul foarte des si de un alb stralucitor. Lubeam moliciunea corpului ei, imbratisarea ei in care ma ingropam cu totul, simtindu-ma ocrotita, pretuita si iubita.

Fericiti sunt acei copii care au bunici.

Intregul adevar al acestei declaratii l-am inteles abia la Cluj, in timpul studentiei mele. In primele saptamani ale studiului meu imi luasem pranzul la cantina comunitatii evreiesti. Stateam cu totii la masa si povesteam cu verva starnita de noile noastre traiuri. In ziua in care adevarul ma trezise brusc la realitate, se insirau pe masa farfuriile cu friptura si compot de mere. Aceasta combinatie culinara imi era bine cunoscuta din bucataria bunicii mele. Fericita am remarcat ca acum ma simt ca la ea acasa. Se facuse o liniste adanca in jurul meu. Deveniti pe loc suspiciosi, vecinii mei de masa ma scrutau cu neincredere. "Cum de ai tu bunici? Niciunul din noi nu are..."

Aceasta intrebare imi produce si astazi o durere adanca. In Transilvania, inca multi ani dupa razboi, copiii evrei nu aveau decat foarte rar bunici. In Timisoara avusem noroc. Puteam sarbatori savurand serile de Seder impreuna cu toata familia la bunicii mei. La capul mesei statea bunicul meu cu Kippa pe cap si cu un Tallit (numit de noi Tallis) ce-i inconjura umerii ingusti. Vis-a- vis de el era invitatul de onoare al familiei, un membru al comunitatii noastre din Josefin, care an de an isi petrecea Sederul cu noi.

Bunicul meu crescuse la Viena intr-o familie in care religia pregnase educatia lui. Cunosterea profunda a traditiei si religiei iudaice a imbinat-o cu darnicia tolerantei fata de cei care alegeau un alt model de viata.

Bunica mea in schimb, se bucurase de o crestere mult mai "lumeasca", laica. Purta cu mare placere rochii cu un decolteu adanc. Era constienta de frumusetea ei. Aparitia ei in mijlocul familiei strict ortodoxe din Viena a fost un moment eclatant. La prima ei vizita facuta socrilor in cartierul Leopoldstadt al Vienei, purtase rochia din fotografia nr.1... O mare greseala. Au respins-o. "Fractiunea vieneză" a familiei a reusit cu ajutorul primarului Vienei – daca ar fi sa dam crezare legendelor ce circula pana in zilele noastre – sa paraseasca la izbucnirea razboiului vechiul continent, refacandu-si viata la New York. Bunica mea obisnuia sa comenteze aceasta perioada de inceput a vietii ei conjugale, spunand fara sa adauge o vorba de repros

sau suparare: "Pe vremea aceea am fost tanara si proasta. Am vrut sa le arat ce frumoasa sunt..."

Avea insa o minte foarte agera. In toate situatiile vietii se orienta usor si repede recunoscand imediat atat pericolul cat si constelatiile favorabile. Observa oamenii atent, cantarindu-i asemeni gastelor pe piata. De cele mai multe ori stia pe loc cu cine are de-a face. Cu deosebita maiestrie tinea aceasta familie mare impreuna, pregatindu-si copiii pentru viata.

Omi respecta traditiile religiei fara a fi de un bigotism exagerat. Gatea kosher, de Shabat aprindea lumanarile si chema vecinii sa-i aprinda lumina. Pe cuptor fierbea incet castronul cu Sholet. Carnea o cumpara intotdeauna la Shachter. Tot acolo lasa uneori sa se afume pieptul gastei cumparate la piata. O felie subtire de piept de gasca afumat era o mare delicatessa si era pusa de o parte pentru bunicul meu. Noua, tuturor celorlalti care mancam si sunca "trefli" ne explica aceasta cu mare rabdare dar si cu o hotarare de nezdruncinat. Ani de zile dupa ce bunicii mei nu mai erau printre noi, am descoperit din intamplare in cartea de bucate a unui restaurant romantic din Strasbourg aceasta bunatate. Bine-nteles ca am comandat-o pe loc. Servita pe frunzele unei salate verzi amintea inca de aroma rara a copilariei...

Bucataria evreiasca cunoaste multe bucate minunate. Bunica mea facea crap umplut sau gelatinat, gat umplut de gasca, ficat de gasca prajit cu usturoi si boia, gasca la cuptor, Sholet (o iahnie de fasole cu carne de vitel) si de fiecare Shabat oua tari amestecate cu ceapa taiata marunt, cu untura de gasca, sare si piper. Existau in repertoriul bucatariei ei si o multitudine de supe si fripturi facute din carne de vita, vitel, gasca, pui, care intregeau meniul. Omami gatea repede si plina de energie. Ma fascina intotdeauna cand invartea inainte de a pregati friptura, gasca deasupra capului. Nu am vazut-o niciodata obosita...nu am auzit-o niciodata plangandu-se...

Nimanui nu-i facuse vreodata rau, totusi nu iubea oamenii. Privirea ei scrutatoare vedea in primul rand slabiciunile. Cele traite nu-i permiteau sa priveasca cu incredere relatiile interumane. Cand auzea pe cineva stranutand, se intorcea zambind spunand in germana: "Zerspring!" ("Plesnestel!") Radea plina de multumire cand i se multumea pentru urare.

Da, bunica avea o personalitate puternica. Era la prima vedere acea cunoscatoare de oameni a carei incredere in sine parea de nezdruncinat. Si totusi... Era plina de spaima. Mereu o cuprindea frica urmarindu-si copiii si nepotii. Se plimba nelinistita in fata portii la cea mai mica intarziere. Nu-si lasase copiii sa urmeze cursuri de inot. Nu-i lasase decat cu mari reticente sa zboare cu avionul sau sa faca vreun sport. In ochii ei pericolul plana permanent deasupra noastra. Faptul ca eu mergeam mereu sa inot si faceam si sport de performanta nu o incanta in mod deosebit. Astazi tendez sa dau dreptate studiilor de psihologie care atesteaza aceste temeri accentuate ale mamelor evreice. Istoria a pregatit sufletul multor "jiddische Mamme".

Asa se explica poate orientarea copiilor ei spre muzica. Trei din cei cinci copii erau deosebit de talentati, doi dintre ei studiind Belcanto, in timp ce al treilea canta la pian

fiind si baterist intr-o formatie de jazz. Si totusi... acasa la bunicii mei nu se asculta muzica. Nici flori nu erau niciodata in vasele din locuinta. "Florile imi amintesc de inmormantari..." imi spunea, in timp ce ochii ei iscoditori radeau asteptandu-mi protestele. O alta tema dezbatuta mereu intre noi erau superstitiile. Cotidianul ei era deseori influentat de ele. Imi amintesc ce nenorocita s-a simtit cand i-am povestit visul meu parfumat de florile orasului San Remo... In acelasi timp era constienta de irationalitate acestor temeri. Ingrijorarea ei era insa mult prea accentuata pentru a accepta argumente logice.

Bunica mi-a fost un fel de clopot plin de caldura. Deseori i-am cautat apropierea. Langa ea, in toate acele zile pline de miscare, dute-vino si tensiune, imi satisfaceam foamea de liniste si "Barhesz" uns cu untura de gasca si inele uriase de ceapa.

In seara Shabatului stateam tacuta la masa privindu-i mainile ce se roteau intai pline de daruire deasupra lumanarilor aprinse, pentru ca apoi, acoperindu-i fata sa primeasca in causul lor murmurul rugaciunilor. Li ascultam - patrunsa de solemnitatea momentului - glasul molcom, fara sa-mi dau seama ca in mod inconstient ma imbaiasem tocmai in traditia iudaica...